

Turizm Sektörünün Ekonominin Diğer Sektörleri ile Bağlantılarının Girdi-Çıktı Analizi ile Değerlendirilmesi

Mesut ÇAKIR - Aziz BOSTAN

Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ÖZ

20. yüzyılın sonundan itibaren, turizm ve tatil eğilimi toplumların her kesimi için büyük önem taşıyan bir olgu haline gelmiştir. Bu olgu turizmi vazgeçilmez bir sektör haline getirmiştir. Ülkemizde turizm sektörü hangi konumdadır ve diğer sektörlerle olan ilişkileri nasıldır? Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde, turizm tanımlanmış, konu ile ilgili bir takım kavramlar açıklanmış ve turizmin etkilerinin belirlenmesi açısından, Türkiye ve dünya turizminin bugünkü durumunu genel olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise turizm sektörünün diğer sektörlerle ilişkilerini ortaya koyabilmek için girdi-çıkı analizi ile 1985-1990-1995 yıllarında turizm sektörünün ulusal gelir içindeki payı ve diğer sektörlerle yayılma etkisi ölçülmüştür. Bu amaçla, girdi-çıkı akım tablosundan, girdi matrisi elde edilmiştir. Girdi matrisi kullanılarak, doğrudan ileri geri bağlantı katsayıları yardımıyla, turizm sektörünün hem tüm ekonomi hem de diğer sektörler üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Ayrıca Leontief matrisinden faydalanarak, turizmin toplam ileri-geri bağlantı katsayıları yardımıyla, ulusal ekonomi üzerine etkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ekonomi, Turizm Ekonomisi, Girdi-Çıkı Analizi

GİRİŞ

20. yüzyılın sonundan itibaren, turizm ve tatil eğilimi toplumların her kesimi için büyük önem taşıyan bir olgu haline gelmiştir. Boş zaman, rekreasyon ve turizm faaliyetlerinin gelişimi ile toplumsal gelişme arasında yakın ilişkiler söz konusudur. Toplumsal gelişim sanayi devrime ile hızlanmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte çalışanların boş zamanlarının artması ve boş zamanlarını seyahat ederek, dinlenerek geçirmek istemeleri insanları turizme yönlendirmiştir.

İkinci Dünya Savaşından sonra hızla gelişen turizm sektörünün ekonomik yönü ağır basmıştır. Turizm sektörüne, daha önceki yıllardan itibaren gereken önemi ve önceliği veren ülkelerde, bu faaliyet kolunun, milli gelir, ödemeler dengesi, istihdam, katma değer vb. açısından olumlu etkilerin gerçekleşmesi, pek çok ülkeyi turizm sektörünü geliştirmeye zorlamıştır. Özellikle az gelişmiş ülkelerin gelişebilmeleri için sanayileşmeleri zorunluluğu vardır. Ancak, sanayinin ve dış ticaretin finansmanı sorunu, ihracatı ve diğer döviz kazandırıcı faaliyetleri önemli hale getirmiştir. Turizm, döviz kazandırıcı özelliği nedeniyle, sanayinin finansmanında en etkili sektörlerden biri durumuna gelmiştir. Dünyada iktisadi refah düzeyi yük-

seldikçe, turizm ile ilgili ihtiyaçların giderek artması, döviz ihtiyacının karşılanmasında çok güçlü bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır.

Turizm sektörünün gelişmesinin ekonomik ve toplumsal sonuçlarının önemi, bir çok devletin bu endüstriye özel ilgi göstermesine ve çeşitli finansal kolaylıklar sağlanmasına neden olmuştur. Ülkeler uluslararası turizmden, gittikçe daha büyük bir pay elde etmek için büyük çaba harcamaktadırlar. Bu çabanın nedeni, turizmin bir yandan ulusal ekonominin gelişmesine, öte yandan toplumsal refah düzeyinin yükselmesine katkı sağlamasıdır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de turizm faaliyetlerinde hızlı gelişmeler kaydedilmiştir. Türkiye’nin doğal güzellikleri, uygun tabiat şartları, arkeolojik değerleri, tarihi ve kültürel zenginliklerinin yanında, turizmin etkinliğini artıracak pek çok özelliğe sahip bulunması, bu fırsatların en iyi biçimde değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Devletin desteği ve politikaları sonucu 1980’li yıllarda turizm, Türkiye ekonomisinin en gözde sektörü haline gelirken, bu gelişmenin sosyal, kültürel ve toplumsal etkileri önemli boyutlara ulaşmıştır. Özellikle 1982 yılında çıkarılan 2634 sayılı Turizmi Teş-

vik Yasası ve 1985 yılında turizmi “Öncelikli Sektör” durumuna getiren yasa ile turizm büyük ivme kazanmıştır. 1980’li yıllardaki turizm politikaları ile 1960’lı yıllardan beri tüm planlı dönem boyunca gerçekleştirilemeyen kitle turizmi gerçekleştirilmiştir.

1963’lerde yatak sayısı 10,226 adet, turizm yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı % 0.66, turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı % 0.01, turizm gelirlerinin ihracat içindeki payı % 2.1’dir. 1980’li yıllara kadar, turizmin bu göstergeleri 20 yılı aşmasına rağmen çok büyük değişimler göstermemiştir. 1982 yılında çıkarılan yasa ve uygulanan ekonomi politikaları sonucunda turizmdeki bu göstergeler, özellikle 1985 yılından sonra hızla yükselmiştir. 1997 yılında turist sayısı 9,689,004 kişiye, turizm gelirlerinin ihracat içindeki payı % 30.8’e, turizm gelirleri 8,089 milyon dolara, turizm yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı % 2.0’ye, yatak sayısı 504,000 adete, turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı da % 4.2’ye yükselmiştir. Bu göstergeler uluslararası turizmin Türkiye’nin ödemeler dengesinde belirgin bir yere sahip olduğunu ve turizm gelirlerinin ulusal gelir içindeki yerinin, gelişmiş turizm ülkelerindeki düzeye çıktığını göstermesi bakımından anlamlıdır.

Çalışmamızın birinci bölümü, turizmi tanımlama-ya, konu ile ilgili bir takım kavramları açıklamaya, turizmin etkilerinin belirlenmesi açısından, Türkiye ve dünya turizminin bugünkü durumunu genel olarak değerlendirmeye yöneliktir. Bu amaçla bu bölümde, turizmin tanımı, fonksiyonları ve turizmin ekonomik kalkınma ile ilişkisi kurulmaya gayret edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise turizm sektörünün diğer sektörlerle ilişkilerini ortaya koyabilmek için girdi-çıktı analizi ile 1985-1990-1995 yıllarında turizm sektörünün ulusal gelir içindeki payı ve diğer sektörlerle yayılma etkisi ölçülmüştür. Bu amaçla, girdi-çıktı akım tablosundan, girdi matrisi elde edilmiştir. Girdi matrisi kullanılarak, doğrudan ileri geri bağlantı katsayıları yardımıyla, turizm sektörünün hem tüm ekonomi hem de diğer sektörler üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Ayrıca Leontief matrisinden faydalanarak, turizmin toplam ileri-geri bağlantı katsayıları yardımıyla, ulusal ekonomi üzerine etkileri değerlendirilmiştir.

TURİZM EKONOMİSİNE GEREL YAKLAŞIM VE TÜRKİYE’DE TURİZMİN PLANLI DÖNEMDEKİ GELİŞMELERİ

Turizm ve Ekonomik Kalkınma

Gelişmekte olan ülkelerin birçoğu ihracata dayalı kalkınma ve büyüme modellerine yönelmektedir. İhra-

cata dayalı kalkınma modeli en uygun yöntemlerden birisi olmasına karşın, bu ülkelerin sanayi ürünlerinin toplam ihracatları içinde düşük olması nedeniyle, yatırımları finanse edecek düzeyde döviz girdisi sağlamalarına yetmemektedir.

Yatırımlarını finanse edecek gerekli kaynakları sağlayamayan ülkeler çözümü ya dış borçlanma ya da ekonomik açıdan diğer potansiyel kaynakları kullanma yoluna gitmektedirler. Bunların başında ise turizm sektörü gelmektedir.

Turizm sektörünün, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarında çözüm olmasının başlıca nedenleri; yatırımların geri dönüş süresinin kısa olması, yüksek istihdam yaratma potansiyeli, döviz kazandırma gücü ve katma değerinin yüksek olmasıdır.

Turizm sektörünün, yalnızca kendi içindeki birimlere ekonomik katkı sağlamasının yanında, diğer sektörlerle de ekonomik katkı sağlaması açısından taşıdığı önem büyüktür.

Türkiye’de Planlı Dönemde Turizm (1963-1997)

1963 yılında başlayan planlı dönemde devletin ekonomik, sosyal hayata müdahalesinin beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Dayanağını anayasadan alan kalkınma planları kamu sektörü için emredici, özel sektör için yol gösterici niteliktedir.

Turizm sektörünün kalkınmadaki rolünün ne olacağı tahmin edilerek, turizm hedefleri ile turizm sektörünün geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin bir uyum içinde ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle turizm arz ve talebinin artırılarak, Türkiye’nin ödemeler dengesi açıklarının kapatılmasında turizmden faydalanmak için politikalar geliştirilmiştir.

Bu dönemde planlı dönem içerisinde turizmdeki gelişmeleri turist sayısı, turizm gelirleri, yabancı bashi-ncaya harcama, turizm yatırımları, turizm yatak kapasitesi, turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı incelenecektir.

Planlı Dönemde Turist Sayısındaki Gelişmeler

Planlı dönemin başında ülkemize gelen turist sayısı 198,841 kişi iken 1997 yılında % 4,773 artarak 9,689,004 kişi olarak gerçekleşmiştir. 1960’lı yıllarda dünyadaki turizm hareketi Türkiye’yi de etkilemiş ve bu yıllarda turist sayısında önemli artışlar olmuştur. 1980’li yıllarda Türkiye’de turizme verilen önem kendisini göstermiştir. Özellikle tablo 2 den görüldüğü gibi 1987, 1988, 1989 ve 1992 yıllarında turist sayısındaki artışlar dikkat çekicidir.

Tablo -2.1. Gelen Yabancı Sayısı (1963-1999)

YILLAR	GELEN TURİST SAYISI	YILLAR	GELEN TURİST SAYISI	YILLAR	GELEN TURİST SAYISI
1963	198,841	1975	1,540,904	1987	2,855,546
1964	229,347	1976	1,675,846	1988	4,172,727
1965	361,758	1977	1,661,416	1989	4,959,151
1966	440,534	1978	1,910,600	1990	5,389,308
1967	574,055	1979	2,178,100	1991	5,517,897
1968	602,996	1980	2,461,300	1992	7,076,096
1969	694,229	1981	2,756,600	1993	6,500,638
1970	724,784	1982	3,087,700	1994	6,670,618
1971	926,019	1983	3,458,300	1995	7,726,886
1972	1,034,995	1984	2,117,094	1996	8,614,085
1973	1,341,527	1985	2,614,924	1997	9,689,044
1974	1,110,298	1986	2,391,085	1998	9,752,000
				1999	7,464,000

Kaynak: Turizm Bakanlığı, 1999 Turizm İstatistikleri Bülteni, Ankara. s.90

Planlı Dönemde Turizm Gelirindeki Gelişmeler

1963 yılında turizm geliri 7,659,000 dolar iken %105,507 artarak 1997 yılında 8,088,500,000 dolar olarak gerçekleşmiştir. Turist sayısına paralel olarak turizm gelirindeki artışlar, 1985 ve sonraki yıllarda gerçekleşmiştir. Bu gelişmede turizm teşviklerinin ve kredilerinin payı büyüktür.

Planlı Dönemde Turizm Yatırımlarının Gelişimi

Turizm yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı 1985-1995 yılları arasında ortalama % 4 iken daha önceki dönemlerde ortalama % 1,5 olarak gerçekleşmiştir. Dünyada üçüncü sektör olan turizmde ülkemizde gereken gelişmeyi sağlayabilmek için bu oranın yükseltilmesi gerekmektedir.

Planlı Dönemde Turistik İşletme Belgeli Yatak Kapasitesindeki Gelişmeler

Planlı dönem içerisinde yatak sayısındaki artışlarda 1980'li yıllarda kendini göstermektedir. 1963 yılında 10,226 olan yatak sayısı 1980 yılında 50,044'e yükselmiştir. On yedi yıl içerisinde % 389 artarken 1980-1997 yılları arasında ise 56,044 yatak sayısında %799 artarak 504,000 yatak sayısına ulaşmıştır. Ancak yatırım teşvik belgesi ve yatırım aşamasında olan işletmelerde devreye girerse bu sayının 700,000'e yükselmesi beklenmektedir.

Tablo -2.2. Turizm Gelirleri(1963-1999)

YILLAR	TURİZM GELİRLERİ*	YILLAR	TURİZM GELİRLERİ	YILLAR	TURİZM GELİRLERİ*
1963	7,689	1975	200,861	1987	1,721,117
1964	8,317	1976	180,456	1988	2,355,295
1965	13,758	1977	204,877	1989	2,226,529
1966	12,134	1978	230,398	1990	3,225,000
1967	13,219	1979	280,727	1991	2,654,000
1968	24,082	1980	326,654	1992	3,639,000
1969	36,573	1981	381,268	1993	3,959,000
1970	51,597	1982	370,320	1994	4,321,000
1971	62,857	1983	411,088	1995	4,957,000
1972	103,731	1984	840,000	1996	5,962,100
1973	171,477	1985	1,482,000	1997	8,088,500
1974	193,684	1986	1,215,000	1998	7,177,000
				1999	5,193,000

* 1000 S

Kaynak : Turizm Bakanlığı, 1999 Turizm İstatistikleri Bülteni, Ankara. s.18

Planlı dönemlerdeki turist yatak kapasitesindeki gelişmelere rağmen, İspanya ve İtalya gibi Avrupa ülkelerindeki turistik yatak kapasitesinin bir milyonun üzerinde olduğu düşünülürse bu konudaki gelişmelerin istenilen düzeyde olmadığı anlaşılır.(Eren: 1989) Planlı Dönemde Turizm Gelirlerinin GSMH ve İh-

Tablo -2.3: Turizm Yatırımlarının Toplam Yatırımlar İçindeki Payı

YILLAR	TURİZM YAT. TOPLAM YAT. İÇİNDEKİ PAYI (%)	YILLAR	TURİZM YAT. TOPLAM YAT. İÇİNDEKİ PAYI (%)	YILLAR	TURİZM YAT. TOPLAM YAT. İÇİNDEKİ PAYI (%)
1963	0,66	1975	0,91	1987	3,03
1964	0,94	1976	0,80	1988	3,2
1965	1,49	1977	0,70	1989	4,2
1966	1,76	1978	0,62	1990	4,0
1967	1,56	1979	0,64	1991	4,0
1968	2,34	1980	0,57	1992	3,4
1969	2,21	1981	0,62	1993	2,3
1970	2,13	1982	0,54	1994	2,3
1971	2,20	1983	0,64	1995	2,4
1972	1,65	1984	0,99	1996	2,1
1973	1,72	1985	1,50	1997	2,1
1974	1,23	1986	2,66		

Kaynak: TOBB. 1990 Planlı Dönemde Rakamlarla Türkiye Ekonomisi. s.22 Maliye Bakanlığı 1995. 1994 Yıllık Ekonomik Rapor Ankara S.113. TÜSİAD 1988 .1998 Yılına Giren Türkiye Ekonomisi İstanbul s.93

Tablo -2.4. Turistik İşletme Belgeli Yatak Sayısı (1963-1997)

YILLAR	YATAK KAPASİTESİ	YILLAR	YATAK KAPASİTESİ	YILLAR	YATAK KAPASİTESİ
1963	10,226	1975	47,307	1987	106,306
1964	12,436	1976	50,379	1988	122,306
1965	14,297	1977	50,379	1989	146,086
1966	16,151	1978	52,385	1990	173,227
1967	18,158	1979	53,956	1991	200,678
1968	24,907	1980	56,044	1992	219,940
1969	28,354	1981	58,242	1993	235,238
1970	32,114	1982	62,372	1994	314,000
1971	34,628	1983	65,934	1995	330,000
1972	38,528	1984	68,266	1996	350,000
1973	40,895	1985	85,995	1997	504,000
1974	44,957	1986	92,129		

Kaynak: Alp Timur ve Diğerleri 1994. Ege Bölgesi Turizm Sektörel Analizi ve Gelişme Stratejileri. İzmir: SEGES Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar -7 .ESİAD Yay. No.94 s32; Turizm Bakanlığı , 1993. Belgeli Turizm İşletmeleri Yıllığı . Ankara s.23; Resmi Gazete .1995 sayı: 22.25 Temmuz. s124

İhracat İçindeki Payları ve Turizm Giderlerinin İthalat İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

Planlı dönem içerisinde turizm gelirlerinin GSMH içindeki payının ve turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranının 1984 yılından sonra arttığını görmekteyiz.

Turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı 1963 yılında % 1,7 yükselmiştir. Bu oran 1997 yılında ise % 4,1 olarak gerçekleşmiştir.

Turizm gelirlerinin ihracat içindeki payı ise, 1963 yılında % 2,1 iken 1984 yılında % 11,8'e, 1997 yılında % 30,8'e yükselmiştir.

Planlı Dönemde Turizmde Yabancı Başına Ortalama Harcamanın Gelişimi

Ülkeye gelen turist sayısından çok turist başına düşen harcama önemlidir. Çünkü turist başına düşen ortalama harcama turizm etkinliğinin önemli bir göstergesidir.

1963 yılında 38,5 dolar iken, 1984 yılında 369,8 dolara, 1997 yılında da 876 dolara yükselmiştir.

TURİZM SEKTÖRÜNÜN, GİRDİ-ÇIKTI ANALİZİ İLE DOĞRUDAN VE TOPLAM BAĞLANTI ETKİLERİNİN HESAPLANMASI (1985-1990-1995)

Girdi-çıktı analizi ile turizm sektörünün bağlantı etkilerinin hesaplanmasında kullanılan yöntem aşağıda açıklanmıştır.

Tablo -2.5. Turizm Gelirlerinin GSMH ve İhracat Gelirleri İçindeki Payı (1963-1998)

YILLAR	TURİZM YAT. TOPLAM YAT. İÇİNDEKİ PAYI (%)	YILLAR	TURİZM YAT. TOPLAM YAT. İÇİNDEKİ PAYI (%)	YILLAR	TURİZM YAT. TOPLAM YAT. İÇİNDEKİ PAYI (%)
1963	0,1	2,1	1981	0,8	8,1
1964	0,1	2,0	1982	0,7	6,5
1965	0,2	3,0	1983	0,8	7,2
1966	0,1	2,5	1984	1,7	11,8
1967	0,1	2,5	1985	2,8	18,6
1968	0,2	4,9	1986	2,1	16,3
1969	0,3	6,8	1987	2,0	16,9
1970	0,5	8,8	1988	2,6	20,2
1971	0,5	9,3	1989	2,3	22,0
1972	0,1	12,4	1990	2,1	24,9
1973	0,8	13,0	1991	1,8	19,5
1974	0,6	12,6	1992	2,4	24,7
1975	0,5	14,3	1993	2,2	25,8
1976	0,4	9,2	1994	3,3	23,9
1977	0,4	11,7	1995	3,0	22,9
1978	0,4	10,1	1996	3,2	25,8
1979	0,5	12,4	1997	4,1	30,8
1980	0,6	11,2	1998	5,0	32,0

Kaynak: Turizm Bakanlığı. 1997 Turizm İstatistikleri Bülteni. Ankara s.18

Yöntem

Ekonomik sistemin incelenmesinde çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Her yaklaşımın farklı modelleri bulunmaktadır. Endüstriler arası yaklaşım, ekonomik sistemin incelenmesinde girdi-çıktı modelleri ile bu modellerden türetilmiş ve endüstriler arası programlama modellerini kullanan bir yaklaşımdır. Endüstriler arası sistemin incelenmesinde bu iki model ayrı ayrı kullanılabilir gibi, birlikte de kullanılabilir. Uygulamada bu ikinci durum daha yaygındır.

Endüstriler arası yaklaşım, ulusal ekonomiyi, çeşitli endüstrilerden ve otonom kesimlerden meydana gelmiş endüstriler arası bir sistem olarak ele alır. Bir başka ifade ile, endüstriler arası yaklaşım, ekonomik sistemin girdi-çıktı modeli kalıplarına gelmesinden başka bir şey değildir. Böyle bir sistemde, özel tüketim, kamu tüketimi, özel yatırım, kamu yatırımı, stok değişimleri ve ihracatta meydana gelen talep "nihai talep" olarak adlandırılır ve sistemin dışında belir-

Tablo -2.6. Turizm 'de Yabancı Başına Ortalama Harcamanın Gelişimi

YILLAR	YABANCI BAŞINA ORT. HARCAMA (%)	YILLAR	YILLAR BAŞINA ORT. HARCAMA (%)	YILLAR	YABANCI BAŞINA ORT. HARCAMA (%)
1963	38,5	1975	130,4	1987	562,7
1964	36,3	1976	107,7	1988	567,5
1965	38,0	1977	123,3	1989	570,3
1966	27,5	1978	140,1	1990	621,3
1967	23,0	1979	184,2	1991	519,7
1968	39,9	1980	253,6	1992	533,0
1969	52,7	1981	271,3	1993	668,1
1970	71,2	1982	266,1	1994	674,0
1971	67,9	1983	253,0	1995	684,0
1972	100,2	1984	396,8	1996	748,0
1973	127,8	1985	566,7	1997	876,0
1974	174,4	1986	508,1		

Kaynak: Turizm Bakanlığı, 1998 Turizm İstatistikleri Bülteni, Ankara, s. 70

lendiği kabul edilerek dışsal olarak alınır. Endüstriler arası yaklaşım, ekonomik sistemi meydana getiren endüstrilerin karşılıklı yapısal ilişkilerini inceler. Belirli bir proses içinde, kullanılan girdilerle üretilen çıktılar arasındaki karşılıklı bağıntı “yapı”yı meydana getirdiğine göre, bu anlamda ekonomik sistem yapısal olarak bağımlıdır. Sistemdeki herhangi bir endüstrinin, üretim sürecinde, diğer endüstrilerden aldığı ve üretimde bulunabilmeleri için onlara sağladığı

ğışı ara girdiler toplamının söz konusu endüstri çıktısı içindeki payı, endüstriler arası bağışlaşmanın derecesini gösterir. Bu durumda, endüstriler arası bağışlaşma sorunu başlıca iki açıdan incelenebilir: Bir endüstrinin çıktısına olan ara talebin endüstri çıktısına oranı “ileriye doğru bağlantı etkisi” olarak adlandırılır. Adı geçen endüstrinin üretimde bulunabilmesi için diğer endüstrilerden aldığı ara girdilerin endüstri çıktısına oranı da “geriye doğru bağlantı etkisi”dir. İleriye ve geriye doğru bağlantı etkilerinin görel durumu, ekonomik sistemdeki yatırım öncelikli (kilit) endüstrilerin belirlenmesinde önemli bir ölçü olarak kullanılmaktadır.(Aydoğuş, 1990)

Turizm Sektörünün Doğrudan ve Toplam İleri Geri Bağlantı Etkileri

Turizm sektörünün, toplulaştırılmış sektörler itibarıyla doğrudan ve toplam ileri-geri bağlantı etkileri katsayıları 1985-1990-1995 yılları için aşağıda hesaplanmıştır.

Turizm Sektörünün 1985 yılı Doğrudan ve Toplam İleri Geri Bağlantı Etkileri

1985 yılı itibarıyla toplulaştırılmış sektörler itibarıyla turizm sektörünün ara girdi kullanım değerleri ve bağlantı etkileri aşağıdaki tablolarda görülmektedir.

Tablo 2.1 incelendiğinde, turizm sektörünün 259,681 milyon TL'lik bir girdiyi imalat sanayiinden kullandığı görülmektedir. Tablodan da anlaşıldığı üzere turizm sektörü, en fazla girdiyi imalat sanayiinden almıştır. İkinci olarak, 56,731 milyon TL girdi ile ticaret sektörü gelmektedir. Bunun yanında turizm sektörü

Tablo 2.1. Toplulaştırılmış Sektörler İtibarıyla 1985 Yılı Girdi Çıktı Tablosu (Milyon TL)

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Tarım	953,947	17,377	2,189,936	36	9,269	30,193	2,852	523	337	2,212	1,156
2	Maden	12	1,874	2,319,706	92,082	2,384	3,423	3,804	118	254	2,888	3,652
3	İmalat	1,043,330	122,162	7,573,267	1,320,505	266,688	259,681	2,046,330	19,162	38,106	255,892	45,427
4	İnşaat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Ticaret	52,154	3,052	1,312,356	90,833	68,811	56,731	198,884	4,367	7,254	54,093	5,650
6	Turizm	646	5	0	0	3,406	13,549	23,783	1,025	15,600	1,984	0
7	Ulaştırma	236,140	32,832	845,116	217,824	115,067	39,910	388,920	2,562	12,445	32,266	9,083
8	Haberleşme	324	586	36,571	0	68,412	8,646	17,5	5,436	48,220	15,685	40
9	Bankacılık	140,929	14,183	398,870	25,963	287,682	2,267	9,438	13,986	2,513	9,465	6,741
10	Hizmetler	43,406	7,693	320,390	0	92,210	7,467	95,721	1,473	35,465	40,497	0
11	Konut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kaynak: DİE, 1985 yılı girdi-çıkıtı Tablosu kullanılarak toplulaştırılmıştır.

Tablo 2.2. Turizmin Diğer Sektörlerle Olan Doğrudan ve Toplam Bağlantı Etkileri

	SEKTÖRLER	1985 YILI DOĞRUDAN İBE	1985 YILI DOĞRUDAN GBE	1985 YILI TOPLAM İBE	1985 YILI TOPLAM GBE
1	Tarım	0.00001	0.03775	0.00081	0.10732
2	Maden	0.00001	0.00428	0.00070	0.06129
3	İmalat	0.00000	0.32468	0.00103	0.57541
4	İnşaat	0.00000	0.00000	0.00090	0.00000
5	Ticaret	0.00060	0.07093	0.00168	0.10992
6	Turizm	0.01694	0.01694	1.01805	1.01805
7	Ulaştırma	0.00359	0.04990	0.00433	0.08532
8	Haberleşme	0.00296	0.01081	0.00387	0.01496
9	Bankacılık	0.01625	0.00283	0.01692	0.02219
10	Hizmetler	0.00067	0.00934	0.00094	0.02277
11	Konut	0.00000	0.00000	0.00011	0.00000

Kaynak: 1985 yılı DIE Girdi-Çıktı tablosundan yararlanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

en çok girdiyi, 23,783 milyon TL ile ulaştırma sektörüne verirken, ikinci en çok girdiyi ise 15,600 milyon TL ile bankacılık sektörüne vermiştir. Diğer sektörler ile yaptığı alış-verişler Tablo 2.1’de detaylı olarak yer almaktadır.

Yöntem bölümünde bahsedilen bağlantı etkileri açısından turizm sektörünün 1985 yılındaki diğer sektörlerle olan doğrudan ve toplam ileri bağlantı etkileri (İBE) ve doğrudan ve toplam geri bağlantı etkileri (GBE) katsayıları Tablo 2.2 de yer almaktadır.

Nihai talepteki bir birimlik artışı karşılayabilmek için, diğer sektörler kendi ara kullanımları için verdiği girdi miktarı, 0,0169 bankacılık sektörüne verdiği 0,0162, ulaştırma sektörüne verdiği 0,0035 tir.

Yine Tablo 2.2 incelendiğinde, 1985 itibarı ile sektörün doğrudan geri bağlantı etkilerini, yani nihai talepte bir birimlik artış olması durumunda diğer sektörlerden alacağı girdi miktarını göstermektedir. Turizm sektöründe nihai talepteki bir birimlik artış sözü konusu olduğunda sırasıyla imalat sanayii sektöründen 0,325 birim, ticaret sektöründen 0,071 birim, ulaştırma sektöründen 0,0499 birim girdi almaktadır. Diğer sektörler Tablo 2.2’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

Tablo 2.2’de turizm sektörünün 1985 yılında, toplam ileri ve geri bağlantı etkileri gösterilmiştir. Buna göre toplam ileri bağlantı etkisi en yüksek turizm sektörünün kendisidir. Yani en çok girdi-çıkı alış-verişi kendi sektörü ile gerçekleşmiştir. Bu oran 1.018’dir. Yani, bir birimlik nihai talep artışı için, diğer sektör-

lere girdi olarak verdiği girdi oranı 1,018’dir. Toplam ileri bağlantı etkisi en yüksek olan sektör, 0.016 ile bankacılık sektörüdür. Üçüncü en yüksek ise, 0.0043 ile ulaştırma sektörüdür.

1985 yılında turizm sektörünün toplam geri bağlantı etkisi, yani, doğrudan ve dolaylı olarak sektörün diğer sektörlerden aldığı girdi oranları ise şöyledir:

Toplam bağlantı etkisi en yüksek olan sektör 1.018 ile turizm sektörü yani kendisidir. İkinci olarak TGBE en yüksek olan sektör, 0.7 ile imalat sanayiidir. Üçüncü sektör ise 0.10 ile tarım sektörüdür.

Turizm Sektörünün 1990 yılı Doğrudan ve Toplam İleri ve Geri Bağlantı Etkileri

1990 yılında ise turizm sektörünün toplulaştırılmış sektörler itibarıyla kullanım değerleri ve bağlantı etkileri Tablo 2.3 de görülmektedir.

Tablo 2.3’de görüldüğü gibi turizm sektörü, en çok imalat sanayii sektöründen, 4,390 milyar TL girdi almaktadır. İkinci sırada 2,786 milyar TL,ile tarım sektörü, üçüncü sırada 1,320 milyar TL ile hizmet sektörü gelmektedir

Tablo 2.3 de toplulaştırılmış olarak ifade edilen sektörlerden 4 nolu inşaat sektöründe bütün veriler sıfır olarak almaktadır. Bunun anlamı Milyon TL bazında çalışıldığından inşaat sektörünün diğer sektörlerle bu büyüklükte girdi alışverişi olmadığıdır.

Bunun yanında turizm sektörü sırası ile, ticaret sektörüne 668,616 milyon TL’lik, hizmetler sektörüne 335,461 milyon TL’lik ve kendisine 151,056 milyon TL’lik girdi vermektedir. Diğer sektörler ile ilişkiler Tabloda ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Tablo 2.4’de ise turizm sektörünün 1990 yılına ait doğrudan ve toplam ileri-geri bağlantı etkileri hesaplanmıştır. Bu hesaplama göre, doğrudan ileri bağlantı etkisi, katsayı değer büyüklüklerine göre sırasıyla ticaret, bankacılık ve kendisidir. Buna göre, turizm sektöründeki bir birimlik nihai çıktı artışı, ticaret sektörüne 0.00922 birim, bankacılık sektörüne 0.00769 birim ve kendisine 0.0719 birim girdi verdiğini göstermektedir.

Doğrudan geri bağlantı etkileri açısından değerlendirildiğinde, sırası ile imalat sanayii, turizm sektörü ve ulaştırma gelmektedir. Yani, 1990 yılında turizm sektöründe bir birim nihai çıktı talebi bir birim artışı imalat sanayiiden 0.2088 birim, tarım sektöründen 0.1325 birim ve ulaştırma sektöründen 0.0547 birim girdi alınmaktadır.

1990 yılında turizm sektörü toplam geri bağlantı etkileri incelendiğinde, sırası ile turizm, imalat ve tarım sektörü en yüksek değerleri almaktadır. Tablo 2.4’e

Tablo 2.3. Topluştırılmış Sektörler İtibariyle 1990 Yılı Girdi Çıktı Tablosu (Milyon TL)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	14,926,387	58,962	22,120,437	660	20,173	2,786,121	107,244	0	2,156	36,203	2,312
2	12,621	14,410	14,104,079	1,227,334	33,939	46,126	303,768	4,960	1,191	27,095	0
3	8,640,734	1,050,822	87,372,984	22,727,396	2,800,358	4,390,048	18,115,760	1,267,415	448,544	4,501,545	665,663
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	1,663,125	161,238	13,280,307	3,563,907	1,170,295	1,320,731	3,570,348	316,799	61,733	832,354	93,834
6	2,505	0	0	0	668,616	151,056	130,131	1,923	113,208	335,461	0
7	2,653,528	212,6	10,786,740	3,500,713	2,525,425	1,149,433	3,389,022	156,034	117,082	751,867	96,220
8	7,445	5,828	651,901	94,157	1,016,900	287,634	294,366	93,051	763,486	409,678	0
9	2,629,808	163,265	2,823,984	1,175,908	4,550,574	345,347	409,532	34,903	1,069,097	124,874	150,270
10	479,233	61,691	5,176,209	438,208	2,211,782	723,511	2,306,796	4,086	529,703	1,201,094	419,557
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kaynak: DİE, 1990 yılı girdi-çıkıtı Tablosu kullanılarak toplulaştırılmıştır.

göre turizm sektörü bir birim nihai çıktı için kendisinden 1.0089 birim, imalat sanayi sektöründen 0.4126 birim, tarım sektöründen 0.2025 birim girdi almaktadır.

Toplam ileri bağlantılarında ise; birinci sırada kendisine 1.00891 birim, ikinci sırada bankacılık sektörüne 0.00882 birim ve üçüncü sırada hizmetler sektörüne 0.00665 birim girdi vermektedir. Burada turizm sektörünün kendisinin toplam geri ve ileri bağlantı katsayısı aynı zamanda çarpan katsayısıdır. 1990 yılında çarpan katsayısı 1.00891'dir.

1990 yılında turizm sektöründe toplam geri bağlantı etkisini genel ekonomi üzerinde değerlendirdiğimizde, sektörün toplam geriye doğru bağlantı toplamı 1.944'tür. Yani, turizm sektörü hizmetlerine karşı nihai talep 1,000 TL artarken, ekonominin diğer sektörlerine olan mal ve hizmet talebi 1,944 TL artacaktır.

Görüldüğü gibi sektörün ileriye-doğru bağlantı etkileri geriye-doğru bağlantı katsayılarına göre zayıftır. Bu nedenle, turizm sektöründeki genişlemenin geriye besleme etkisinden, yani girdi aldığı sektörleri uyarma etkisi, ileriye besleme etkisinden, yani girdi verdiği sektörü uyarma etkisinden daha yüksektir. Daha açık bir ifadeyle, turizm sektörüne yapılacak yatırımların sadece bu sektörün gelişimini değil fakat aynı zamanda sektörle ilişkili-bağlantılı sektörlerinde gelişimini sağlayacağını ifade etmektedir.

Turizm Sektörünün 1995 yılı Doğrudan ve Toplam İleri ve Geri Bağlantı Etkileri

1995 yılında ise turizm sektörünün toplulaştırılmış sektörler itibarıyla, kullanım değerleri ve bağlantı etkileri aşağıdaki Tablolarda analiz edilerek incelenmiştir.

1995 yılı turizm sektörü, aynı çerçeve ile değerlendirildiğinde, imalat sanayiinden 35,813 milyar TL'lik girdi kullanırken, 1,718 liralık girdi hizmetler sektöründen satın almıştır. Turizm sektörü en fazla girdiyi 16,463 milyar TL ile hizmetler sektörüne vermiştir. İkinci olarak ise 6,Ş milyar TL ile ticaret sektörüne girdi vermiştir.

Turizm sektörünün 1995 yılı doğrudan ileri bağlantı katsayıları incelendiğinde, en çok girdi verdiği

Tablo 2.4. Turizmin Diğer Sektörlerle Olan Doğrudan ve Toplam Bağlantı Etkileri

SEKTÖRLER	1990 YILI DOĞRUDAN İBE	1990 YILI DOĞRUDAN GBE	1990 YILI TOPLAM İBE	1990 YILI TOPLAM GBE
1 Tarım	0.00003	0.13254	0.00084	0.20253
2 Maden	0.00000	0.00219	0.00075	0.02636
3 İmalat	0.00000	0.20885	0.00163	0.41261
4 İnşaat	0.00000	0.00000	0.00172	0.00000
5 Ticaret	0.00922	0.06283	0.01041	0.09726
6 Turizm	0.00719	0.00719	1.00891	1.00891
7 Ulaştırma	0.00169	0.05468	0.00295	0.08829
8 Haberleşme	0.00031	0.01368	0.00133	0.01923
9 Bankacılık	0.00769	0.01643	0.00882	0.03685
10 Hizmetler	0.00609	0.03442	0.00665	0.05270
11 Konut	0.00000	0.00000	0.00046	0.00000
TOPLAM	0.03221	0.53281	1.0Ş8	1.94474

Kaynak: DİE, 1990 yılı Girdi-Çıkıtı tablosundan faydalanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 2.5 . Toplaştırılmış Sektörler İtibarıyla 1995 Yılı Girdi Çıktı Tablosu (Milyar TL)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	451,085.84	499.01	400,425.26	23.53	148.23	5,627.58	2,089.81	0.00	49.80	1,331.45	146.34
2	430.84	513.19	266,914.52	22,864.13	340.58	86.98	66,101.07	173.27	37.57	1,360.95	0.00
3	235,446.06	26,137.72	1,696,671.41	672,616.07	31,072.49	35,813.25	443,227.27	41,084.06	13,047.56	175,891.47	42,381.00
4	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
5	7,406.84	411.32	49,527.59	16,875.14	1,195.42	253.51	9,960.70	1,126.47	198.23	4,255.62	924.72
6	130.09	0.00	0.00	0.00	6,575	278.31	2,819.83	65.63	3,489.45	16,463.27	0.00
7	59,566.16	5,199.34	140,772.38	76,371.63	18,768.38	1,109.82	55,684.81	2,821.52	3,771.90	25,274.12	4,585.68
8	162.65	95.97	12,010.03	2,700.75	6,108.42	324.67	4,324.63	1,945.73	14,417.36	12,317.49	0.00
9	82,291.01	3,203.13	60,961.55	37,794.07	32,739.92	466.90	5,807.90	874.15	24,180.35	4,496.89	10,430.60
10	14,970.81	1,479.29	107,178.80	13,100.30	10,195.13	1,418.47	36,642.25	94.37	12,900.10	0.00	29,181.86
11	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Kaynak: Çakır, Mesut., a.g.e., 1995 yılı girdi-çıktı tahmininden faydalanılarak toplulaştırılmıştır.

sektörler hizmetler, bankacılık ve ticaret sektörü şeklinde sıralanırken, doğrudan geri bağlantı katsayılarında ise imalat, tarım ve hizmetler şeklinde sıralanmaktadır.

Toplam ileri bağlantı katsayılarında turizm, hizmetler ve bankacılık; toplam geri bağlantı katsayılarında ise, turizm, tarım ve imalat sanayii olarak sıralanmaktadır. Turizm sektörünün genel ekonomi üzerindeki toplam etkileri incelendiğinde, toplam ileri bağlantı katsayısı 1.0497 iken toplam geri bağlantı katsayısı 1.2132'dir.

1985-1990-1995 yılları karşılaştırıldığında en yüksek toplam geri bağlantı etkisi 1985 yılında görülmektedir. Bunun nedeni 1984 yılında turizme sağlanan teşvik ve kredilerdir.

1985, 1990 ve 1995 yılları incelendiğinde ikinci olarak göze çarpan nokta, turizm sektörünün toplam geri bağlantı katsayılarının toplam ileri bağlantı katsayılarına göre sürekli yüksek çıkmasıdır. Buna karşılık, ileriye bağlantı etkilerinin oldukça zayıf olduğu gözlenmiştir. Bunun nedeni, turizm sektörünün yapısı gereği önemli miktarlarda ara malları kullanmakla birlikte, ara malları/hizmetleri üretme yerine çoğunlukla nihai mal/hizmet üretmesidir. O halde, turizm sektörünün belirgin yapısal özelliği, nihai talep artışlarına bağlı olarak ortaya çıkan geriye doğru bağlantı etkileridir.

Bu durum turizm sektörünün çıktı kapasitesini genişletmesinin, ekonomide genişletici etki yaratacağının göstergesidir. Sonuç olarak, turizm sektörünün genişlemesinden bir çok sektör olumlu yönde etkilenmektedir. Tersine, bu sektörün durgunluğa sürük-

lemesinden aynı sektörler önemli derece zarar görmekte, bu sektörlerin üretim ve istihdam düzeyleri düşmekte, gelir yaratma kapasiteleri zayıflamaktadır.(TYD :1992)

SONUÇ

Türkiye'de planlı dönemde turizm sektöründeki gelişmeleri 1963-1979 dönemi ve 1980-1997 dönemi olarak ikiye ayırarak incelemek daha uygun olmaktadır.

Tablo 2.6. Turizmin Diğer Sektörlerle Olan Doğrudan ve Toplam Bağlantı Etkileri

SEKTÖRLER		1995 YILI DOĞRUDAN İBE	1995 YILI DOĞRUDAN GBE	1995 YILI TOPLAM İBE	1995 YILI TOPLAM GBE
1	Tarım	0.00007	0.01359	0.00140	0.03312
2	Maden	0.00000	0.00021	0.00076	0.00839
3	İmalat	0.00000	0.08647	0.00121	0.14587
4	İnşaat	0.00000	0.00000	0.00151	0.00000
5	Ticaret	0.00540	0.00061	0.00601	0.00231
6	Turizm	0.00067	0.00067	1.00088	1.00088
7	Ulaştırma	0.00191	0.00268	0.00291	0.00872
8	Haberleşme	0.00054	0.00078	0.00120	0.00154
9	Bankacılık	0.01203	0.00113	0.01406	0.00506
10	Hizmetler	0.01529	0.00342	0.01566	0.00734
11	Konut	0.00000	0.00000	0.00417	0.00000
TOPLAM		0.03591	0.10957	1.04977	1.21322

Kaynak: Mesut Çakır, a.g.e., 1995 yılı Girdi-Çıktı verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

1963-1979 Dönemi; turizmde sektörel örgütlenmenin gerçekleştirildiği teknik altyapı yatırımlarının yapıldığı, bölgesel arazi kullanım planlarının hazırlandığı ve özel sektörü teşvik amacıyla devlet eliyle turizm tesislerinin yapıldığı (TURBAN) yılları kapsamaktadır.

Bu dönemde hem sermaye birikiminin yetersizliği, hem de özel sektörün turizme teşvik edilmemesi, turizm sektörünün yeterince gelişmesini engellemiştir. Turist sayısı, 1979 yılında 1,523,658 kişi; turizm geliri, 280.7 milyon dolar; turizm yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki oranı % 0.64; yatak sayısı, 53,956 adet; turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı % 0.5; turizm gelirlerinin ihracata oranı, % 12.4 olduğu saptanmıştır.

1980-1997 döneminde, özellikle 24 Ocak kararıyla birlikte turizm sektörü bir dinamizm kazanmıştır. Bu dönemde, turizm yatırımlarının teşviki için 1980'li yılların başında hazırlanan genel çerçeveye ilişkin düzenleme, 1982 yılında 2634 sayılı "Turizm Teşvik Kanunu" ile yaşama geçirilmiştir. Yasa, bir yandan, turizm bölgeleri, turizm alanları ve turizm merkezlerinin saptanması ve geliştirilmesi ile alt yapıya ağırlık verirken, bir yandan da turizm yatırım ve işletmelerinin teşvik edilmesine ilişkin hükümleri düzenlemektedir. 2634 Sayılı yasa ile getirilen düzenlemeler, 1983-1985 döneminde, turizmde beklenen ivmeyi sağlayamamıştır. Bu nedenle, turizm sektörü 1985 yılında "kalkınmada özel önem taşıyan sektör" kapsamına alınmıştır. 1985 yılı sonrası ve 1986-1989 döneminde kaynak kullanımı destekleme primi, teşvik primi ve uygun şartlarda verilen kamu kaynaklı kredilerin yanında, yatırım indirimi, gümrük muafiyeti, bina inşaat harç istisnası, orta ve uzun vadeli kredi kullanımında, resim ve harç istisnası, katma değer vergisi erteleme, kamu arazilerinin turizm yatırımlarına tahsisi ve özellikle hibe niteliğinde kapsamlı teşvik olanakları getirilerek yatırımların hızla gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

Turizm sektöründe beklenen gelişmenin 1983-1997 dönemi içerisinde gerçekleştiği gözlenmektedir. 1982 yılında ve 1985 yılından sonra gerçekleşen düzenlemeler turizm yatırımlarına bir ivme kazandırmıştır. Bu dönem sonunda, Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısı 9,689,004 kişi, turizm gelirleri 8,008,500,000 dolar, yabancı ortalama harcama 876 dolar, turizm yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı (% 4.2'ye kadar yükselmiş) %1.65, yatak sayısı 504,000 adet, turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı % 4.2, turizm gelirlerinin dışsatım içindeki payı % 30.8 ve dış ticaret açığını karşılama oranı % 39.1 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönem içerisinde sektör, 1986 yılın-

da Çernobil kazası, 1991'de Körfez Savaşı, 1992'den itibaren turizmi hedef alan bölücü terör ve petrol krizi gibi önemli sorunlar ile birlikte büyümeye çalışmıştır.

Türkiye'de son yıllarda, turizm, yarattığı doğrudan ve dolaylı etkilerle özel bir önem kazanmış, hızla lokomotif sektör durumuna gelmiştir. Turizm ödemeleri bilançosu açıklarının kapatılması için gerekli döviz kazandırmanın yanında, istihdama katkısı, katma değer yaratması, gelir ve harcama akımına yol açması, dış borçların ödenmesi ve kamu geliri sağlaması gibi fonksiyonları da üstlenerek önemli bir sektör durumuna gelmiştir.

Turizm sektörü, sektörler arası bağımlılık açısından incelendiğinde, 64 sektörlü turizmin doğrudan bağlantı tablosunda, turizmin; 1985 yılında 34 sektörden, 1990 ve 1995 yılında da 38 sektörden girdi aldığı görülmektedir. 1985 yılında turizm sektörü en fazla girdiyi imalat, ticaret ve ulaştırma sektörlerinden almıştır. Aynı yıl en fazla girdiyi ise turizm, bankacılık ve ulaştırma sektörlerine vermiştir. 1990 yılında ise, turizm sektörünün en fazla girdi aldığı sektörler; sırasıyla imalat, tarım ve ticaret sektörleridir. En fazla girdi verdiği sektörler ise, ticaret, bankacılık ve turizm sektörleridir. Turizm sektörünün 1995 yılında en fazla girdi aldığı sektörler imalat, tarım ve hizmet sektörleridir. En çok girdi verdiği sektörler ise hizmetler, bankacılık ve ticaret sektörleridir.

Toplam bağlantı katsayıları, yani toplam ileri bağlantı etkileri (İBE) ve toplam geri bağlantı etkileri (GBE) açısından değerlendirildiğinde, turizmin genel ekonomiye etkileri aşağıdaki gibidir:

Tablo 7

YILLAR	TOPLAM GBE	TOPLAM İBE
1985	2,01724	1,04935
1990	1,94474	1,04448
1995	1,21322	1,04977

Kaynak: Çakır.M Türkiye'de İmalat Sanayinin Sektörel Bazda İncelenmesi:Girdi-Çıktı Yaklaşımıyla. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Adnan Menderes Üniversitesi Aydın 1999.

Yıllar itibarıyla toplam GBE katsayılarını topladığımızda; turizm sektörünün tüm ekonomiye katkısını ölçmekteyiz. Yani 1985 yılında turizmin nihai talebi 1,000 dolar yükseldiğinde çarpan etkisiyle ekonomide 2,017 dolarlık bir gelir artışı gerçekleşecektir. Bu katkı, 1990 yılında 1,944 dolara, 1995 yılında 1,213 dolara düşmüştür. Tablo 7 de de görüldüğü gibi, turizm sektörünün geri bağlantı etkileri daha yük-

sektir. Bu nedenle, turizm sektörünün uyarma etkisi daha yüksektir.

21'inci yüzyıla girerken değişen dünya düzeninde ülkelerin büyümelerini sürdürmek için, siyasal, sosyal ve ekonomik alanlardaki gelişmelerini izleme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Uluslararası rekabet yapısı, ülkeleri rekabette avantajlı olabilecekleri alanlara yönlendirmektedir. Türkiye diğer ülkelere göre turistik arz açısından avantajlı bir ülkedir. Yani Türkiye'deki turizm sektörü diğer gelişmiş ülkelerin turizm sektörleriyle rekabet edecek düzeye ulaşmıştır. Yukarıda bahsedilen ekonomik sorunların çözümlenebilmesi, belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi, turizm sektörünü bekleyen sorunların çözümü ile mümkündür.

KAYNAKÇA

- Aydoğuş, Osman (1990). *Girdi-Çıktı Modellerine Giriş; Teori ve Uygulama*, (yayınlanmamış ders notlar), Ankara.
- Çakır, Mesut (1999). Türkiye'de İmalat Sanayinin Sektörel Bazda İncelenmesi: Girdi-Çıktı Yaklaşımı, (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*) Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- DİE (1985). *Türkiye Ekonomisinin İntput-Output Yapısı 1985*

DİE (1990). *Türkiye Ekonomisinin İntput-Output Yapısı 1990*

Eren, Aslan (1989). *Türkiye'nin Ekonomik Yapısının Analizi*. Muğla: Bilgehan Basımevi.

Korça, Perver (1994). *Halkın Turizmin Çevresel Etkilerini Algılaması ve Değerlendirilmesi*. İstanbul: TUGEV Yay., No: 31.

Olalı, Hasan ve Timur, Alp (1988). *Turizm Ekonomisi*. İzmir: Ofis Tic. Mat., İzmir.

Öney, Erden (1987). *İktisadi Planlama*. Ankara: Savaş Yay. 5. Baskı, Ankara.

Turizm Bakanlığı (1994). *Belgeli Turizm İşletmeleri İstatistiği Yıllığı 1993*. Ankara.

Turizm Bakanlığı (1998). *Turizm İstatistikleri Bülteni 1997*. Ankara.

Timur, Alp ve Diğerleri (1994). *Ege Bölgesi, Turizm Sektörel Analizi ve Gelişme Stratejileri*. SEGES, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar. İzmir: ESİAD Yay., No:94, İzmir.

TOBB (1990). *Planlı Dönemde Rakamlarla Türkiye Ekonomisi*. Ankara.

Gönderilme tarihi : Aralık 1999

Değerlendirme : Mayıs 2000

Düzeltilme : Haziran 2000

İkinci Değerlendirme : Eylül 2000

Düzeltilme : Eylül 2000

Kabul : Ekim 2000

Yrd. Doç. Dr. Mesut Çakır - Yrd. Doç. Dr. Aziz Bostan, Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Nazilli, Aydın